

**UTILIZAREA CONFUZĂ A CATEGORIEI „CONȘTIINȚA SOCIALĂ”
ÎN AFARA PROBLEMEI FUNDAMENTALE A FILOSOFIEI:
ISTORIE, MOTIVE, CONSECINȚE, LECȚII**

Valeriu PARNOVEL

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Le présent article se propose de réviser le contenu théorique et conceptionnel de la catégorie de „conscience sociale” à caractère empirique. Ce fait sert à démontrer le caractère erroné de cette modalité. On essaye aussi de formuler sa motivation, mais aussi de tracer des conclusions de la pratique exposée.

În spațiul sovietic erau răspândite două moduri diferite de utilizare a categoriei „conștiința socială”. Acestea s-au menținut chiar și după schimbările sociale din ultimele două decenii, rămânând valabile și astăzi pentru spațiul postsovietic. Primul mod de utilizare a categoriei nominalizate este cel *teoretic* și este denumit în limitele problemelor fundamentale ale filosofiei (PFF). Al doilea mod de utilizare este cel *empiric*, fiind folosit mult mai frecvent, dar în afara PFF. Modul teoretic este inițial, fiind elaborat ca parte componentă a PFF și corespunde naturii teoretico-concepționale a cunoștinței filosofice. Modul empiric apare după cel teoretic, dar de la bun început are o altă menire, cum ar fi soluționarea PFF și, firească, posedă un conținut revizuit, adică nu filosofic, ci concret-științific, descriptiv sau enumerativ, deci, este lipsit de esența inițială și de proprietățile concepționale. Or, prin utilizarea categoriei „conștiința socială” în afara PFF se subînțelege folosirea de sine stătătoare a noțiunii menționate în alte scopuri decât acelea prevăzute de teza nominalizată și, firească, cu revizuirea conținutului inițial. De asemenea, modul empiric de utilizare a categoriei „conștiința socială” este considerat echivalent cu cel teoretic, reciproc complementar și înlocuibil. Cu alte cuvinte, noțiunea „conștiința socială” se utilizează concomitent cu două semnificații opuse – ca ceva ordinar și firească.

Tratarea teoretică a categoriei „conștiința socială” presupune definiția ei de „reflectare a existenței sociale”. Cu o așa semnificație categoria „conștiința socială” exprimă concepțional câteva teze: universul fenomenelor social-spirituale, faptul de a fi determinate de existența socială, de a fi derivatele ei, *indiferent de numărul, starea istorică sau gradul de răspândire și influență* al acestora. Utilizarea categoriei „conștiința socială” în afara PFF nu este altceva decât tratarea empirică a noțiunii consemnate. Constatarea dată reduce conținutul teoretico-concepțional al noțiunii „conștiința socială” la o totalitate nenumărată de fenomene social-spirituale sau le atribuie o semnificație de formare concret-istorică ale anumitor regiuni, timpuri, grupe sau societăți în întregime [1, 2, 3, 4]. Altfel zis, tratarea empirică a categoriei „conștiința socială” este bazată pe reformularea conținutului ei esențial și concepțional într-o realitate care poate fi percepută deja senzorial. În așa caz substituția menționată devine evidentă: universul ce reprezintă conținutul teoretico-concepțional al noțiunii „conștiința socială” se declară (indirect) ca existent în formă naturală, de rând cu fenomenele din care a derivat și plasmuit subiectiv. Oricât ar părea de ciudat, dar această substituție și eroare evidentă totuși nu se observă! Mai mult ca atât, ea a fost declarată o realizare filosofică, iar tratarea teoretică – vagă, incertă etc. [5, p.133-134, 6, p.70]. O analiză mai detaliată a situației în cauză este prezentată în lucrările corespunzătoare [7, 8].

Fiecare dintre tratările descrise mai sus își are istoria sa. Astfel, abordarea categoriei „conștiința socială” în mod teoretic se bucură de o literatură bogată. Ea dezvăluie detaliat și multilateral diverse aspecte (esențiale și secundare) ale termenului indicat. Fiind luată în ansamblu, literatura menționată este cea care reflectă istoria tratării ei teoretice. În ceea ce privește istoria abordării empirice a termenului în cauză, putem spune că aceasta este doar ușor schițată și-i reprezentată de un număr redus de studii care poartă un caracter superficial, fragmentar, nedefinitivat [a se vedea lista de referințe: 9, p.87-88]. Astfel, istoria tratării empirice a categoriei „conștiința socială” rămâne pentru comunitatea academică un spațiu „alb”, adică a cărei valoare nu a fost evaluată adecvat și obiectiv.

Anume acest fapt explică atitudinea dualistă, tolerantă față de fenomenul în cauză, iar punctul de vedere asimilat devine o dilemă, o abatere pentru desfășurarea cercetărilor de perspectivă în dezvoltarea spirituală a societății (DSS). Astfel, scopul articolului este de a atrage atenția asupra faptului că modul răspândit, obișnuit de utilizare empirică (sau în afara PFF) a noțiunii „conștiința socială” este eronat, inadmisibil, antifilosofic,

provoacă apariția unor consecințe adânci și metodologic dezorientează – toate acestea catalizând conștientizarea situației cognitive descrise. Ca mijloace de demonstrație se vor folosi întocmirea, în linii mari, a unui tablou istoric pentru utilizarea empirică a noțiunii consemnate, elucidarea fazelor mai importante, în paralel se va efectua evaluarea lor.

Întrebuințarea categoriei „conștiința socială” în afara PFF s-a manifestat în modul deplin, consecvent și expresiv în concepția structurii conștiinței sociale (CSCS). Aceasta, la rândul ei, este una dintre modelele teoretice de soluționare a problemelor DSS. Situația consemnată determină și principiul de analiză. O evaluare adecvată a utilizării menționate poate fi efectuată doar prin prisma necesităților cercetării problemelor amintite mai sus. Așadar, actualitatea întocmirii unei istorii integrale despre utilizarea categoriei „conștiința socială” în afara PFF constă în faptul de a contribui la rectificarea erorii răspândite și, astfel, de a reorienta, ușura și accelera desfășurarea procesului de cercetare a problemelor fundamentale ale DSS.

Istoria utilizării termenului „conștiința socială” în afara PFF poate fi divizată în câteva faze: geneza fenomenului în cauză, ce cuprinde activitatea filosofică a lui K.Marx și F.Engels; anii ’50-70 ai secolului al XX-lea, ce țin de elaborarea CSCS, forma completă consecventă și expresivă a tratării categoriei consemnate în mod empiric; anii ’80-’90 se deosebesc printr-o indiferență totală față de problematica nominalizată; anii mileniului trei reflectă o reîntoarcere parțială către tezele doctrinei menționate.

Istoria utilizării termenului „conștiința socială” în afara PFF sau în mod empiric își are începutul în afirmațiile lui K.Marx, autorul tezei sus-numite și, firească, a părții ei invariabile și inseparabile – a noțiunii cu conținut teoretic. De regulă, el aplică teza despre PFF ca mijloc metodologic la analiza fenomenelor sociale, folosind categoria „conștiința socială” numai în mod teoretic. Dar, totodată, în opera lui există și câteva cazuri de utilizare empirică a categoriei consemnate, de exemplu „...conștiința socială a tuturor veacurilor... se mișcă în anumite forme comune, forme de conștiință...” [10]. Este evident faptul că expresia citată se deosebește de varianta teoretică inițială cu un conținut descriptiv, o semnificație empirică latentă ce admite și subînțelege interpretarea integrală a fenomenelor spiritual-sociale, luate ca un tot întreg și, simultan, în stare de proces morfogenetic. Lista exemplurilor de utilizare empirică a categoriei „conștiința socială” poate fi completată, după cum reiese din citat, și cu noțiunea de „forma conștiinței sociale”. Ea la fel a fost propusă de K.Marx, a fost folosită ca ceva firească și pe larg în filosofia sovietică, păstrându-și rolul menționat și în prezent. Dar a aplica aspectul morfogenetic asupra conținutului teoretico-concepțional al categoriei „conștiința socială” presupune ai atribui caracteristici morfogenetice sau semnificație empirică, înseamnă o trecere de la esență la manifestarea ei la suprafață.

Utilizarea de către K.Marx și F.Engels a categoriei „conștiința socială” în afara PFF poate fi motivată prin câteva circumstanțe. Creația lor manifestă o deosebită preocupare pentru problematica socială și în acest context este evidentă necesitatea folosirii termenilor de gen social-spiritual pentru desemnarea părților fundamentale ale DSS. Necesitatea menționată era agravată și de răspândirea la moment a terminologiei hegeliene, a celei mai înaintate filosofii a timpului respectiv, dar care nu satisfăcea esența unei tratări materialiste. Și ultima circumstanță – consecințele negative ale tratării empirice a categoriei „conștiința socială” dețineau o formă latentă și rămâneau la moment disimulate. Ele se vor manifesta din plin doar în procesul elaborării CSCS. Așadar, utilizarea de către K.Marx a categoriei „conștiința socială” în afara PFF se înfăptuiește în condiții unice, aparte și poate fi evaluată ca sporadică, iar derivatele empirice elaborate pot fi apreciate ca termeni provizorii, de ocazie.

Filosofia sovietică percepe însă utilizarea sporadică a categoriei „conștiința socială” în afara PFF, propusă de către K.Marx, în mod necritic, axiomatic, deoarece anume în perioada nominalizată abordarea empirică capătă o răspândire largă, devine predominantă, deci, o tradiție ce se înrădăcinează definitiv. Așa, la sfârșitul anilor ’50 în baza concepției empirice a categoriei „conștiința socială” apare CSCS, iar peste un deceniu se întocmește și varianta sa desăvârșită [11, 12]. Ea constituie forma cea mai evidentă, deplină și consecventă a percepției empirice a categoriei „conștiința socială” și totodată exprimă și limita, epuizarea ideatică a doctrinei în cauză.

În concepția menționată toate deficiențele tratării empirice a categoriei „conștiința socială” s-au pronunțat în mod deslușit. Majoritatea dintre ele alcătuiește scheletul ideatic al doctrinei. Mai întâi de toate, perceperea „conștiinței sociale” ca totalitate de fenomene social-spirituale a condiționat anexarea la ideea structurii, concepția unei organizări lăuntrice. Apropos, ideea structurii nici pe departe nu poate fi anexată la conceperea teoretică a categoriei menționate. Ele posedă conținut ce ține de niveluri opuse de dezvoltare a cunoștinței științifice și în ansamblu sunt lipsite de sens, provoacă nedumerire, se prezintă nefirec. Așadar, conexarea

tratării empirice a categoriei „conștiința socială” și a ideii de structură, formând temeiul ideatic al CSCS, a cauzat, la rândul său, apariția altor idei necesare, la fel de ordin empiric.

În conformitate cu perceperea conștiinței sociale ca totalitate structurală sunt elaborate așa-numitele componente ale ei: element al conștiinței sociale, tip (formă) al conștiinței sociale, tip istoric al conștiinței sociale, sferă a conștiinței sociale, stare a conștiinței sociale. Firesc că ele posedă un conținut empiric, deci, concepțional neutru și se tratează ca formațiuni alcătuite dintr-un număr anumit de elemente, având în posesiune o organizație lăuntrică și o funcționare caracteristică. Este firesc faptul că aceste inovații terminologice au fost întocmite după felul cum este concepută empiric „conștiința socială”.

În continuare este necesară reformularea empirică a categoriei „existența socială”, cu scopul de a o transforma într-un mijloc corelativ de fundamentare a elementelor separate ale totalității. Operațiunea dată s-a înfăptuit pentru a face față logicii filosofiei marxiste. Conform ei, existența socială determină conștiința socială. Conținutul teoretic al acestei teze se reformulează în unul empiric, totalitatea relațiilor și activităților sociale determină, chipurile, totalitatea fenomenelor social-spirituale [12, p.5; 13, p.76]. Reformularea efectuată devine temei și concomitent mijloc pentru a fundamenta fenomenele spirituale aparte în grupe de relații și tipuri de activități sociale particulare. Dar ce este corect în ansamblu nu corespunde realității în special.

O altă idee importantă a CSCS și respectiv o nouă adâncire a empirizării cunoștințelor filosofice o constituie mijloacele de grupare sau dispunere după „rang” a fenomenelor social-spirituale. Mijloacele menționate sunt: sectiune (verticală și orizontală) a conștiinței sociale, treaptă (senzorială și rațională) a conștiinței sociale, nivel (empiric și teoretic) al conștiinței sociale, aspect (gnoseologic, social, istoric, axiologic, personalist etc.) al conștiinței sociale. Luate în ansamblu ele sunt caracteristice doar totalității de variante a CSCS și nu unui model al ei luat aparte. Dar modalitățile enumerate posedă o menire comună: a înfățișa totalitatea fenomenelor spirituale ca un stelaj pe rafturile căruia formațiunile gândirii sunt aranjate după niveluri, sfere, aspecte, stări etc. [14, p.66].

În anii ‘70 CSCS (și respectiv tratarea empirică a categoriei „conștiința socială”) se bucură de o răspândire largă, multilaterală, practic de o înrădăcinare definitivă, cu alte cuvinte, obține puterea tradiției. Faptul dat se manifestă prin multiplicarea aspectelor CSCS, răspândirea tezelor ei în afara URSS-lui, și anume – dezvoltarea doctrinei nominalizate în Bulgaria și în fosta Republică Democratică Germană [15]. În perioada respectivă CSCS este introdusă în cursurile universitare de filosofie, în baza reformulării empirice a categoriei „existența socială” prosperă practica de atribuire a formelor „noi” de conștiință socială. Bunăoară, printre astfel de „forme” au fost înaintate următoarele categorii: economică, folclorică, ecologică, tehnică, inginerico-tehnică, planetară, mitologică, pedagogică, demografică, metodologică, de partid, militaristă, de matematică, incendiară, medicală, lingvistică, de tineret etc. Privitor la metodologia similară de obținere a noilor aspecte s-a remarcat faptul că pentru a fundamenta în așa mod o oarecare formă de conștiință socială nu este nevoie de efort mult, deoarece ele derivă din categoria activității [14, p.54].

Un caz semnificativ reprezintă două aplicări metodologice ale CSCS, fapt ce necesită o atenție aparte. Este semnificativ deoarece reprezentanții investigațiilor științifice ale problemelor DSS trec, de regulă, CSCS în umbră. Semnificativ este, de asemenea, deoarece cazul menționat este un exemplu evident de orientare metodologică falsă.

Cele două studii istorice își au scopul de a reda dezvoltarea spirituală a anumite regiuni, popoare și timpuri [16, 17]. În calitate de mijloace orientative este folosită varianta CSCS a lui A.C. Uledov și una dintre modificările ei. Comun și tipic pentru studiile consemnate rămâne procedura utilizării metodologice a doctrinei nominalizate. Ambii istorici anticipează investigațiile lor prin expunerea părții teoretice. Ea constituie descrierea detaliată și amplă a CSCS cum ar fi: tratarea empirică a noțiunii „conștiința socială”, componentele ei structurale, determinarea lor socială, metodologia de subordonare. De la început sunt știute răspunsurile la întrebările de bază ale studiului viitor de exemplu: componența conștiinței sociale, corelația elementelor ei, determinarea lor socială și legitățile dezvoltării, poziția dominantă a unor părți individuale. Este firesc faptul că modul de abordare utilizat impune investigatorilor pentru dezvoltarea spirituală a regiunii, perioadei și popoarelor concrete un anumit chip sau model de acțiuni. Partea istorică de cercetare practic se reduce la căutarea datelor și materialelor statistice, care doar ar ilustra tezele expuse anticipat ale CSCS separate și ar confirma adevărul ei în întregime. Așadar, utilizarea descrisă a CSCS nu prezintă pentru investigatorii DSS de nivel concret istoric un mijloc de orientare. Viceversa, ea este o schemă-răspuns, un șablon care se suprapune materialului studiat și deja conține răspunsul la viitoarele întrebări. Utilizarea descrisă nu este întâmplătoare, ci unica posibilă și se determină prin conținutul empiric al concepției aplicate. Așadar, CSCS metodologic dezorientează, conduce la devalorizarea studiului științific, îl lipsește de originalitate.

Rolul criticii CSCS în anii ‘70 poate fi definit ca unul dualist, inconsecvent [9]. Dar atunci exista și o critică cumpătată, trează, chiar dură a consecințelor CSCS, care totodată a lăsat fără atenție temeiul lor ideatic – admiterea tratării empirice a categoriei „conștiința socială”. Din această cauza critica consemnată a rămas neputincioasă pentru a curma răspândirea tezelor respinse ale CSCS. Rezultatul indicat a fost inevitabil deoarece critica doctrinei nominalizate împărțasea, în mod tacit, cu studiul ei eroarea despre solvabilitatea tratării empirice a noțiunii „conștiința socială”.

În a doua jumătate a anilor ‘80 și în anii ‘90 CSCS este dată uitării, se observă o indiferență față de aceasta. Atitudinea dată se impune prin schimbările radicale bine cunoscute ale societății est – europene care au condus și la reorientări similare în filosofie. Abia în anii mileniului trei, după stabilizarea situației social-politice, se constată o revenire parțială la tezele CSCS (și respectiv la conceperea empirică a categoriei „conștiința socială”), mai mult în Rusia și mai puțin în Republica Moldova. De regulă, conceperea empirică a noțiunii menționate sau tezele distincte ale CSCS se reproduc în manualele de filosofie în capitolele „Ontologia”, „Sfera spirituală a societății”, în publicistică, jurnalism. Faptul dat mărturisește despre menținerea erorii descrise care-i condiționată de două circumstanțe: lipsa unei evaluări definitive și obiective și necesitatea stringentă de utilizare a termenilor de acest gen și nivel.

Descrierea fazelor în mod separat face posibilă sinteza lor. Luate în ansamblu, fazele utilizării categoriei „conștiința socială” în afara PFF exprimă o evoluție a conceperei ei empirice. Este o avansare considerabilă a erorii de la utilizarea sporadică și de ocazie spre elaborarea unei doctrine, ce a predominat câteva decenii și se menține parțial valabilă și astăzi. Pentru o falsă reprezentare a solvabilității tratării empirice a noțiunii de „conștiința socială” faptul dat este o istorie surprinzătoare și, firesc, merită o analiză detaliată.

Procesul utilizării categoriei „conștiința socială” în afara PFF, fiind în principiu istoria unei erori, totuși este semnificativ prin durata existenței, prin oglindirea unei căutări științifice insistente și multilaterale. Afirmarea „*utilizarea termenului „conștiința socială” în afara PFF prezintă o eroare*” are temei ferm. Conținutul erorii constă în faptul că universul, ce reprezintă noțiunea „conștiința socială”, se tratează ca existent în formă naturală. Dar o asemenea abordare nu este o noutate pentru filosofie. În istoria ei sunt numeroase cazuri similare, spre exemplu, cel mai cunoscut – prezentarea materiei ca atare în calitate de fenomen natural (apă, aer, foc), apoi în calitate de proprietăți naturale (atom fizic etc.). Deci, istoria se repetă, dar acum doar pentru noțiunile sferei spirituale a societății. În cazul nostru nu se ia în considerare un lucru, s-ar părea că extrem de simplu și anume: conștiința socială este o **abstracție filosofică** a fenomenelor social-spirituale; ea a fost conchisă în mod mintal și în așa imagine nu prezintă o realitate care poate fi fixată empiric sau senzorial, nu este obiect istorico-natural, nu există în formă naturală.

La toate acestea se consideră acceptabilă utilizarea categoriei „conștiința socială” de sine stătător, fără perechea sa invariabilă, existența socială. Utilizarea dată, fiind lipsită de o fundamentare specială, se bazează pe o premisă vagă potrivit căreia tratarea empirică a conștiinței sociale *concretizează* conținutul ei teoretic inițial. Dar de bună seamă se înfăptuiește o substituție a esenței fenomenelor social-spirituale cu enumerarea lor (deși poate fi și o altă caracteristică empirică). În realitate s-a înfăptuit un *act de pozitivizare* a conținutului filosofic. În urma acestui procedeu conceperea empirică și cea teoretică a categoriei „conștiința socială” se declară reciproc complementare și înlocuibile. E firesc faptul că la conceperea teoretică a noțiunii în cauză nici de cum nu se „alipește” ideea structurii, iar tratarea empirică a termenului consemnat face imposibilă soluționarea PFF. Deci, poate fi conchis faptul că CSCS este bazată pe o funcție anumită, este întemeiată eronat și de aceea este lipsită de valoare științifică. După cum utilizarea categoriei „conștiința socială” în afara PFF a dus la apariția concepției evident eronate, așa ea la rândul ei a demonstrat inadmisibilitatea folosirii noțiunii de „conștiința socială” în modul consemnat.

În istoria întrebuirii „categoriei sociale” interes prezintă nu numai eroarea comisă, ci și puterea care o provoacă, sursa ei. Doar existența unor astfel de circumstanțe pot explica deslușit și coerent istoria de lungă durată a utilizării categoriei „conștiința socială” în afara PFF, permanența, insistența, multilateralitatea modificării conținutului teoretic al unei și aceleiași noțiuni, menținerea conceperei ei empirice în diverse condiții istorice.

Această putere rezultă din necesitatea, din căutările unei metodologii pentru cercetarea științifică a DSS, domeniu nou de studiu [18]. Geneza și existența tratării empirice a categoriei „conștiința socială”, elaborarea în baza ei a CSCS pot fi explicate anume prin motivele relevate. Dar, spre regret, nici utilizarea categoriei „conștiința socială” în afara PFF, nici elaborarea unei doctrine speciale n-au contribuit la soluționarea problemei metodologiei de cercetare a DSS. Ele permit doar constatarea fenomenelor social-spirituale existente și

sustin părerea că se întreprind totuși unele acțiuni. Învățămintele care pot fi deduse din istoria bogată și de lungă durată a utilizării categoriei „conștiința socială” în afara PFF sunt multiple. Mai jos se vor releva doar cele mai semnificative.

Utilizarea categoriei „conștiința socială” în afara PFF nu poate fi considerată utilă, admisibilă, justă sau un fenomen secundar; astfel se va repeta situația cognitivă tipică criticii CSCS a anilor '70-'80. Tratarea empirică a noțiunii consemnate poate fi evaluată doar univoc – ca o încălcare gravă în stare să producă consecințe adânci. Critica CSCS a constatat tratarea empirică a categoriei „conștiința socială”, a formulat majoritatea consecințelor ei negative, dar totodată n-a reușit să dezvăluie cauza și conexiunea lor. Faptul dat a determinat o atitudine dualistă a comunității academice asupra tratării empirice a noțiunii „conștiința socială” și a CSCS, le-a prelungit considerabil existența. Deci, este nevoie de un studiu care ar prezenta utilizarea menționată și concepția consemnată în interconexiune. Astfel, lucrarea nominalizată ar permite formarea unei atitudini adecvate, univoce, ferme și definitive asupra fenomenelor în cauză. Dar și la momentul de față este evident faptul că tratarea empirică a categoriei „conștiința socială” a condiționat CSCS, iar aceasta la rândul său indică direct, prin consecințele sale multiple, inadmisibilitatea utilizării noțiunii în afara PFF.

Utilizarea categoriei „conștiința socială” în mod empiric nu poate fi calificată drept o abatere întâmplătoare, un păcat sumbru. Din contra, ea este un act conștient și legitim, cauzat și „alimentat” suplimentar chiar și astăzi de examinările teoretice contemporane din domeniul cercetărilor DSS, de necesitatea separării părților de bază ale ei și desemnării lor terminologice. Aceasta prezintă motivul și sursa utilizării categoriei „conștiința socială”. Anume faptul consemnat este punctul de sprijin care permite de a evalua adecvat procesele investigaționale similare, de a elucida sensurile, de a observa legitățile și succesivitatea lor.

Lucrarea de față examinează tentativa teoretică a unei filosofii, deși cercetări similare au loc și în alte școli filosofice. Faptul menționat permite de a conchide despre un proces larg și însemnat al științei sociale, astăzi mai puțin evident, dar care treptat va prinde puteri și va accelera. Acest proces sau tendință investigațională poate fi definită ca stabilirea legităților istorice ale sferei spirituale a unei societăți unice și întregi. Înfăptuirea unei astfel de intenții va însemna pentru știința socială un pas enorm în maturizarea ei. Deci, utilizarea categoriei „conștiința socială” în afara PFF și în CSCS prezintă interes anume luate împreună. În așa caz ele pot fi evaluate doar ca erori întâmplătoare și merită a fi date uitării. Dar din altă perspectivă, ele trebuie studiate *ca principii de abordare și soluționare* a procesului sus-numit. În așa caz ambele fenomene investigaționale se vor înfățișa ca forme convertite ale unei probleme stringente, de valoare majoră.

Existența de peste 150 de ani a tratării empirice a categoriei „conștiința socială”, elaborarea recentă a CSCS și a numeroaselor derivate empirice ale noțiunii teoretice consemnate n-au contribuit la soluționarea problemelor de bază ale DSS, n-au început realizarea investigațiilor ei. După cum demonstrează experiența acumulată de filosofia sovietică, atât mijloacele terminologice propriu-zise elaborate în interiorul ei, cât și utilizarea lor doar mențin cercetările DSS la nivel de constatare, reduc eforturile depuse pentru lămurirea problemei metodologic dezorientează, determină investigatorii DSS să fie confuzi și în studiile lor. Deci, tratarea empirică a categoriei „conștiința socială” „asigură” investigatorilor DSS un efort imens, iar soluționarea problemelor ei doar se imitează.

Cum am menționat, soluția elaborată este bazată pe modificarea conținutului teoretic al noțiunilor utilizate în unul empiric, factor, ce de fapt reprezintă o substituție inadmisibilă, o încălcare științifică interzisă. Procedeeul de modificare rezultă din premisa neevidentă eronată, dar răspândită pe vremurile sovietice, promovând ideea că *noțiunile existente ale filosofiei marxiste sunt acceptabile și suficiente* pentru cercetarea DSS. La nevoie este suficient doar de a le modifica ceva sau, asemenea cazului cu „formula cu cinci elemente” a lui G.V. Plehanov, a le completa ori combina într-un mod nou [19].

Modificarea unei și aceeași noțiuni se exercită de multe ori, obținând o mulțime de derivate empirice cu diverse semnificații, asemeni genului și nivelului categoriei de „conștiința socială”. Faptul dat indică doar necesitatea stringentă de a include investigațiile DSS într-un ansamblu terminologic vast, care lipsește la etapa actuală în filosofie, dar care este căutat de cercetările consemnate.

Ideea modului de acțiuni descris se reduce la faptul că dintr-o noțiune se caută a percepe bogăția realității. Un astfel de model de acțiuni amintește practica idealistă demult depășită a filosofiei, din perioada ei clasică. Or, CSCS poate fi evaluată, din punctul de vedere al celor expuse mai sus, ca un model contemporan de invenții terminologice pentru sfera spirituală a societății. Pentru a accentua ideea formulată se va recurge la o comparație. Astăzi nu este practicat, lipsesc chiar intențiile de a deduce legitățile dezvoltării macroeconomice a

societății din categoria „existența socială”. Iar ceea ce privește sfera spirituală a societății, atunci modul de deducere a legităților ei din categoria „conștiința socială” se consideră ceva firesc, de regulă, permis.

Practica deducerii, după toate probabilitățile, totuși nu este întâmplătoare. Poate că, între filozofie, disciplinele despre artă, morală, știință, religie și alte formațiuni social-spirituale trebuie să se formeze un compartiment de studiu aparte, care ar examina legitățile acestora la nivel concret și concomitent ca ceva unic, o așa-numită *spiritologie*. Pe semne, acest gol se umple astăzi cu invenții de tip naturfilosofic. Dar genul acesta de idei ține deocamdată de perspective evazive.

Un interes nemijlocit prezintă răspunsul la întrebarea „care poate fi totuși soluția” problemei în cauză. La moment este clar doar faptul că termenul „conștiința socială” nu poate fi utilizat pentru soluționarea problemelor DSS, deoarece el a fost elaborat pentru alte scopuri și nu posedă conținutul căutat. Revizuirea lui însă provoacă consecințe grave. Deci, este necesar de un complex de măsuri noi. Se cer principii noi, ansambluri de noțiuni noi, originale, care *ar corespunde naturii* cunoștințelor filozofice și specificului obiectului de studiu. Filosofia trebuie să asigure investigațiile științifice cu idei orientative adecvate, să domolească „foamea ideatică” care o îndură investigatorii problemelor fundamentale ale DSS, iar noțiunile care înlocuiesc CSCS, reprezentând o piedică, trebuie excluse din circulația științifică.

Referințe:

1. Кузнецов И.С. Развитие общественного сознания крестьянства Сибири накануне коллективизации (1928-1929) // Культурное развитие советской сибирской деревни. - Новосибирск: Наука, 1980, с.76-99.
2. Общественное сознание на Балканах в средние века. - Калинин, 1982, 187 с.
3. Токарев С.А. Проблемы общественного сознания доклассовой эпохи. // Охотники, собиратели, рыболовы. - Ленинград: Наука, 1972, с.236-279.
4. Перестройка общественного сознания и культурная политика КПСС. - Москва: Политиздат, 1989, 292 с.
5. Демичев В.А. Общественное сознание и общественное бытие: механизм их взаимосвязи. Кишинёв: Изд-во ЦК КП Молдовы, 1969. 219 с.
6. Ядов В.А. Некоторые методологические предпосылки эмпирического исследования социальной обусловленности общественного сознания.//Учёные записки (НИИ комплексных социологических исследований). Вып. 1:Человек и общество. - Ленинград, 1966, с.79.
7. Парновель В.М. Теоретические основы концепции структуры общественного сознания. In: Anale ale Institutului Umanistic Contemporan. Труды Современного Гуманитарного Института. Вып.4. - Chișinău, 2007, с.126-132.
8. Parnavel V. Critica temeiului ideatic al concepției despre structura conștiinței sociale // Dezvoltarea învățământului filozofic universitar în Republica Moldova: Materialele Conferinței Naționale (Chișinău, iunie 2008). - Chișinău: CEP USM, 2008, p.246-252.
9. Parnavel V. Concepția structurii conștiinței sociale: istoria criticii unei erori // Studia universitatis. Revistă științifică. Seria Științe Umanistice. - Chișinău: CEP USM, 2009. Nr. 4 (24). p.84-88.
10. Маркс К., Энгелс Ф. Опере алесе ын трей волуме. Вол. I. - Кишинэу: Картя Молдовеняскэ, 1977, п.139-140.
11. Харчѳв А.Г. О некоторых закономерностях развития общественного сознания // Проблемы развития в природе и обществе. - Москва-Ленинград: Изд-во политической литературы, 1958, с.214-244.
12. Уледов А.К. Структура общественного сознания. Теоретико-социологическое исследование. - Москва: Мысль, 1968, 324 с.
13. Фофанов В.П. Экономические отношения и экономическое сознание. - Новосибирск: Наука. Сибирское отделение, 1979, 270 с.
14. Перетятыкин Г.Ф. Методология исследования формообразовательных процессов общественного сознания/ Харьков. Ин-т жел. дор. транспорта. - Москва, 1987, 198 с. Рукопись депонирована в ИНИОН АН СССР.
15. Гырдев Д. Актуальные проблемы общественного сознания. Пер. с болг. - Москва: Прогресс, 1982, 312 с.
16. Агароян А.С. Закономерности становления и развития социалистического общественного сознания: на опыте республик Средней Азии. - Ташкент: Фан, 1971, 306 с.
17. Джаббаров Н.И. Закономерности преобразования докапиталистической структуры общественного сознания народов Советского Востока в социалистическую структуру. - Ташкент: Изд-во Фан, 1973, 311 с.
18. Parnavel V. Dezvoltarea spirituală a societății: formarea unui domeniu nou de cercetare științifică și rolul filozofiei în acest proces // Rolul filozofiei în contextul științei contemporane: Materialele Conferinței Științifice Internaționale (Chișinău, octombrie 2008) / ASEM. - Chișinău, 2008, p.150-156.
19. Парнавел В. Современный взгляд на «пятичленную формулу» Г.В.Плеханова // Studia universitatis. Revistă științifică. Seria Științe Umanistice. - Chișinău: CEP USM, 2009. Nr.10(30), p.14-18.

Prezentat la 18.11.2010